

Over de oorsprong van allerlei woorden.

Indianenverhalen

Niet zo lang geleden debatteerde de Tweede Kamer over de uitbreiding van Lelystad Airport. Voor- en tegenstanders roerden zich, waarbij ondernemersvoorman Verdoorn de bezwaren van de laatsten afdeed als “indianenverhalen”. Waar komt die uitdrukking vandaan?

‘Indios’, ‘bewoners van Indië’: zo noemde Columbus in oktober 1492 de bewoners van een Caraïbisch eiland, in de veronderstelling de oostkust van Azië te hebben bereikt. Vroeger werd het hele Zuidoost-Aziatische gebied ten oosten van de rivier de Indus aangeduid als India. Al in het middeleeuwse Latijn werden de inwoners ‘Indiani’ genoemd.

NOMADEN

Al vergiste hij zich in het continent, Columbus had een klein beetje gelijk: zo’n 25.000 jaar eerder waren nomaden vanuit Europa én Azië de toenmalige landbrug tussen Siberië en Alaska overgestoken en hadden ze zich verspreid over Noord-, Midden- en Zuid-Amerika. Toen Columbus in Amerika arriveerde, woonden daar zo’n twintig miljoen mensen. “Men can om een cleyn som[m]leken hun een groote partye lands afcoopen”, schreef de dominee Michaelius in 1662 in een beschrijving van de kolonie Nieuw-Nederland, alwaar in 1643, 1659-1660 en 1663 oorlog werd gevoerd tegen inheemse stammen.

Nadat de Britse kolonies in Noord-Amerika zich in 1776 onafhankelijk hadden verklaard, zochten zij naar gebiedsuitbreiding. De tweede president van de VS, Thomas Jefferson, begon de zogenoemde ‘westward expansion’. Hele families trokken in huifkarren naar het westen, waar het land goedkoop was. De oorspronkelijke bewoners verzetten zich tegen de invasie van de kolonisten. Een dieptepunt was het bloedbad dat de Amerikaanse cavalerie in 1890 aanrichtte bij Wounded Knee.

WINNETOU

Dergelijke confrontaties leverden stof voor literatuur. Zo wijdde James Fenimore Cooper in 1826 een roman aan de strijd die in 1757 had plaatsgevonden tussen Engelsen, Fransen en het volk der Mohikanen (een van de indianenstammen): *The Last of the Mohicans*. De titel is in veel talen een gevleugelde uitdrukking geworden voor ‘de laatste van een bepaalde groep of partij’. Ook historische indianenfiguren als prinses Pocahontas en de krijger Hiawatha waren in Nederland via vertalingen van Amerikaanse werken al in de negentiende eeuw bekend.

Halverwege die negentiende eeuw ontstond een genre van romantiserende verhalen die in het Amerikaans-Engels ‘western tales’, ‘western novels’, en later kortweg ‘westerns’ werden genoemd. Heel populair was de Duitse schrijver Karl May (1842-1912), die vanaf 1890 in Nederlandse vertaling verscheen. De hoofdrollen waren bij hem weggelegd voor opperhoofd Winnetou en zijn bloedbroeder Old Shatterhand. In Nederland schreef Jan Nowee vanaf 1935 een reeks oorspronkelijke werken over cowboy Arendsoog en zijn vriend Witte Veder. Het genre

‘Indianenverhalen’ over de krijger Hiawatha en de laatste der Mohikanen.

wordt sinds May ‘indianenverhaal’ genoemd, wellicht een vertaling van het Duitse *Indianergeschichte* (het Engels kent geen equivalent), of *wildwestverhaal* (naar het Engelse *wild west story*, gebruikt sinds 1940).

Dankzij deze verhalen werden allerlei leenwoorden uit indianentalen bekend, zoals *moccasin*, *squaw*, *tomahawk*, *totem* en *wigwam*. Ze zijn via het Engels in het Nederlands beland. Ook zijn via vertalingen enkele uitdrukkingen bekend geraakt: *de strijdbijl begraven*, *de vredespijp roken* en *op het oorlogspad zijn*. Vreemd genoeg lijkt de tegenwoordig als denigrerend ervaren term *roodhuid* (een leenvertaling van het Engelse *redskin*) aanvankelijk te zijn gebruikt door de indianen zelf. ‘Ug-ug!’, de stereotiepe nabootsing van indianentaal, is waarschijnlijk ontstaan doordat in de inheemse taal Ojibwemowin de beklemtoonde klank *-ag* een veelgebruikte meervoudsuitgang is.

ONGELOOFWAARDIG

Vanaf ongeveer 1965 gingen politici en journalisten ongeloofwaardige voorstellingen van zaken afdoen als ‘indianenverhalen’ – die immers vaak ook maar weinig met de werkelijkheid te maken hadden. Zo schreef *Het Vrije Volk* in maart van dat jaar over een partijcongres: “De voorzitter nam stelling tegen de indianenverhalen in *de Volkskrant*.” Andere talen kennen de uitdrukking in deze negatieve zin niet.

Niet iedereen vindt de term *indianenverhaal* voor ‘een ongeloofwaardig verhaal’ passend. In 1982 stond in een dagblad een verontwaardigde ingezonden brief: “Door het gebruik van deze term draagt *De Waarheid* mijns inziens bij tot het in stand houden van het door slechte en racistische boeken en films gecreëerde clichébeeld van ‘de indianen’ als nobele maar oorlogszuchtige wilden.” Als vervanging worden wel *cowboyverhaal* en *wildwestverhaal* voorgesteld. Ook de benaming *indiaan* wordt in de VS, en steeds vaker ook in Nederland, vervangen door *native American* (‘inheemse Amerikaan’).